

נעם הארץ

בס"ד

לכבוד שבת קדש – פרשת קרח תש"ף

זוהב הארץ ההיא טוב – זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות – נכתב ע"י חגי צמיר

השפוך – שהוא ביזיון למת. אך אצל קרח מדובר במשהו מיוחד ושונה עד כדי כך שהמשנה מלמדת אותנו כי היה צורך מיוחד לברוא את פי הארץ בערב שבת **עֲשֶׂרָה דְבָרִים נִבְרָאוּ בְעֶרְבַּ שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְאֵלוֹ הֵן, פִּי הָאָרֶץ..** (אבות ה', ר')
מה אם כן מיוחד בעונש של קורח? מה רוצה הקב"ה ללמדנו? מה מיוחד בנס זה של בריאת "פי הארץ"?
לעיתים אנו רואים שנס אינו בהכרח תופעה על – טבעית, אלא צרוף מקרים בעל סבירות נמוכה שמביא תוצאה רצויה בזמן מתאים. לדוגמה, קריעת ים סוף קרתה בשל רוח חזקה שנשבה בכיוון הנכון ובזמן הנכון. בהקשר זה, פתיחת פי האדמה והיעלמותו של קורח ועדתו היא נס יוצא דופן, כי הוא יוצא מגדר המסגרת הטבעית. זו תופעה שתוכננה במיוחד מששת ימי בראשית כפי שראינו במשנה וכופי שכתב הרמב"ן: **"לבאר שהיה נס גדול וענין כמוהו לא היה מעולם, שפתחה הארץ את פיה ובלעה אותם ואח"כ נתכסה המקום"**. אין מדובר בפתיחת תהום בקרקע כמו ברעידות אדמה, אלא בפעולה הדומה לפה של בעל חיים שנפתח, בולע ונסגר ואינו משאיר סימן של הטרף שאכל. ראינו שחז"ל קשרו בין קרח לרצח הבל על ידי קין אחיו. שם רמוז שהאדמה פתחה את פיה לכסות את דמו של הבל, שהותו על העצים והאבנים. רוב הפרשנים רואים במעשה זה ניסיון של הארץ להעלים את חטאו של קין. בשל כך נענשה הארץ ונאסר עליה לקחה חלק בפרק שירה [השירה שכל הבריאה אומרת כל יום לפני הקב"ה], ורק "כנף הארץ" הורשה להלל את ה'. רואים אם כן שיש הקבלה בין פי הארץ לפה של האדם. שכן, בגוף האדם, משמש הפה כפתח העיקרי לעולם החיצון. דרכו נכנס המזון החיוני לקיום החיים, וממנו יוצא הדיבור והשירה.

בלשון הקבלה "פה" מסמל ספירת המלכות שהיא הביטוי של הרצון של האדם לקבל, האנוכיות, התאוות והחשק "לבלוע" את כל העולם להנאתו הבלעדית. ולשורש ב.ל.ע. משמעויות שליליות לרוב. דברי בלע הם דברים רעים, שיקריים ומזיקים. כך נקרא הנביא שרצה לקלל את עם ישראל, **בלעם: בלע-עם**. קורח שרצה לבלוע את הכל מתוך תאבון בלתי מוגבל לכסף ולכבוד, נבלע עם כל רכושו וקהל תומכיו עד שלא נשאר זכר לקיומו: **"וַיִּרְדּוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׂאֵלָה וְתִכְסַּם עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֵּאבְדּוּ מִתּוֹךְ הַקְּהָל"**. עלינו ללמוד אם כן להשתמש בפה וכוחות

כָּל מַחְלֻקַּת שֶׁהִיא לְנֶשֶׁם שְׁמַיִם, סוּפָה לְהִתְקַיֵּם. וְשֶׁאֵינָה לְנֶשֶׁם שְׁמַיִם, אֵין סוּפָה לְהִתְקַיֵּם. אֵיזוֹ הִיא מַחְלֻקַּת שֶׁהִיא לְנֶשֶׁם שְׁמַיִם, זוֹ מַחְלֻקַּת הַלֵּל וְשֶׁמַּאי. וְשֶׁאֵינָה לְנֶשֶׁם שְׁמַיִם, זוֹ מַחְלֻקַּת קֶרַח וְכָל עֲדָתוֹ:

קרח שחלק על משה ומנהיגותו נענש בעונש מיוחד ומזרז. **"וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה' וּפְצָתָהּ הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ"** (במדבר ט"ז:ל'). האבן עזרא מפרש שמדובר בבריאה חדשה. וכך כתב: **"א, שהיא תורה על המצא מה שלא היה. וכבר פירשתי, שאין המלה, רק מגזרת וברא אותהן (יחז' כג, מז). וכבר נבקעו מדינות רבות וירדו הדרים בהן שאולה, והנה פירושה כטעם גזירה**. הוא מפרש אם כן שהמילה 'בריאה' מורה על מציאות דבר שלא היה לפני כן. ומעיר על זה, שכבר היו מקרים שהאדמה פתחה את פיה כמה פעמים ברעידות אדמה, והדריס באותו מקום ירדן אל תוך האדמה. לכן נאלץ לפרש ש"בריאה" שנאמרה כאן, היא מלשון גזירה וחיתוך, כמו שנאמר (יחזקאל כ"ג:מ"ז) **"וּבְרָא אוֹתָהֶן בְּתִרְבוֹתָם"**. הרמב"ן לעומתו כתב שבאמת בקיעת האדמה איננה בריאה מחדשת, אבל פתיחת הארץ את פיה לבלוע – הוא חידוש שלא נהיה מעולם, וכך כתב: **אבל הענין, כי בקיעת האדמה אינה בריאה מחדשת, אבל פתיחת הארץ את פיה לבלוע הוא חדוש לא נהיה מעולם. כי כאשר תבקע האדמה כמו שנעשה פעמים רבים ברעש הנקרא זלזלה תשאר פתוחה, גם ימלא הבקע מים ויעשה כאגמים. אבל שתפתח ותסגר מיד כאדם הפותח פיו לבלוע ויסגור אותו אחרי בלעו, זה הדבר נתחדש ביום ההוא כאלו הוא נברא מאין, וזה טעם ותכס עליהם הארץ (פסוק לג)**. כתוצאה מקריאת התגר של קרח ועדתו על מנהיגותו של משה רבנו, נפתחה האדמה ובלעה אותם.

על פי חז"ל מסתבר כי אין זו הפעם הראשונה בה פתחה האדמה את פיה. וכך מופיע בגמרא: **ואמר רב יהודה בריה דרבי חייא: מיום שפתחה הארץ את פיה וקיבלתו לדמו של הבל [שנרצח על ידי קין אחיו] - שוב לא פתחה, שנאמר "מִכְנֹף הָאָרֶץ וְמֵרַח שְׁמַעְנוּ צְבִי לְצִדִּיק" (ישעיהו כד), מכנף הארץ ולא מפי הארץ. איתביה [= היקשה עליו] חזקיה אחיו: "וּתְפַתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ". אמר לו: לרעה - פתחה, לטובה - לא פתחה. (בבלי סנהדרין לז עמוד ב).** האדמה פתחה את פיה לקבל את דם הבל ומאז לא פתחה. שואלת הגמרא והלא כתוב בפרשתנו שפתחה. אלא עונה רב יהודה שהאדמה פתחה פיה לטובה רק במקרה של הבל כי היא כיסתה על הדם

הדף מוקדש לע"נ אבי מורי יעקב עוזיאל עמיצור ז"ל

הרצון שלנו, להשפעה טובה על העולם והסביבה, על ידי דיבור נקי ואמירת דברי חכמה וטעם. עלינו לחשוב ולהפעיל שיקול דעת לפני שאומרים דברים. זו מחלוקת קורה – שאינה לשם שמים, כאשר אתה מדבר מתוך רצון לבלוע את הכל ולא מתוך שיקול דעת, טעם ומחשבה.

=====
כפי שראינו הפרשנים השונים הסבירו כי פתיחת האדמה אצל קורח היתה אירוע שונה מרעידת אדמה רגילה. בארץ ישראל מידי מאה שנים יש 1 – 2 רעידות אדמה גדולות ומשמעותיות. זאת, מכיון שארץ ישראל יושבת לאורך הבקע, המכונה "השבר הסורי – אפריקאי". בקע זה הוא נקודת מפגש של שני לוחות גיאולוגיים שהתזוזה ביניהם מביאה להיווצרות רעידות אדמה. בתולדות ארץ ישראל מוכרות מספר רעידות אדמה גדולות כמו למשל בשנת 749 לספירה- "רעש שביעית" שגרם לחורבן והרס של אתרים רבים ברחבי הארץ. או הרעש בשנת 1837 – תקצ"ז, הרעש שהחריב את העיר צפת ופגע קשות בטבריה.

הפעם נתייחס לרעידת האדמה שהתרחשה ב-11 ביולי 1927 ("א"א בתמוז ה'תרפ"ז). היא פגעה קשות בערים: ירושלים, יריחו, רמלה, לוד טבריה ושכם. במהלך הרעידה נהרגו 285 אנשים ונפצעו 940. תושבי ירושלים חשו היטב ברעש. העיתון "דואר היום" תיאר זאת למחרת:

אתמול בשעה שלש ושבעה רגעים בדיוק הופתעו תושבי ירושלים השאננים ברעידת אדמה נוראה שכמוה לא הורגשה בירושלים זה הרבה שנים. אפילו הזקנים שבדור אינם זוכרים רעש קשה וחזק שנמשך שניות אחדות כמו בפעם הזאת. כ-300 בתים בירושלים התמוטטו או ניזוקו עד כדי חוסר אפשרות לשהות בהם, ביניהם אגף במסגד אל-אקצא, קירות במתחם אוגוסטה ויקטוריה, שהיה מעונו של הנציב העליון, נסדקו עד כדי סכנה לשהייה במקום. בעקבות הרעש עבר מעונו של הנציב לבית מחניים (רחוב הנביאים), שפונה מדיירו הקודם - מנחם אוסישקין, שנאלץ לעבור לגור ברחביה. בהמשך יוקם מעון רשמי – "ארמון הנציב" כמגוריו של הנציב הבריטי. בנוסף נהרסו בתים רבים בעיקר באזור המזרחי של העיר, הר הזיתים והעיר העתיקה. גם בנייני האוניברסיטה העברית על הר הצופים ניזוקו אך לא היו נפגעים בנפש והלימודים נמשכו. בבית הכנסת החורבה נפלה הנברשת והרסה את בימת העץ של בית הכנסת, שהוחלפה בעקבות זאת בבימת שיש. הגאולוג

נתן שלם תיעד את האירוע ביומנו: **יום ב' 11.7.1927. חזר החום לסורו הרע, ויעבור שוב את גבול השלושים. אולם קרוב לשעה ארבע, ירעדו מוסדות תבל ורעשה ירושלים. המהומה והמבוכה הייתה גדולה. בתים רבים נהרסו או שנסדקו ונפתחו פרצים. יש פצועים ומתים. מספרים מדויקים אין עדיין, אבל מספרים שבסביבות ירושלים האסונות גדולים יותר. הנני מחכה בכליון עיניים לידיעות שתבואנה בעיתונים. למחרת המשיך וכתב: יום ג' 12.7. ליל נדודים נורא. נעורתי בכל רבע שעה בבהלה ופחד, בחושבי כי הבית נפל תחת, וכי הפסל, פסל השיש, נפל ארצה וישבר. מה שמחתי, כשהאיר היום, למצוא את הכל עומד על מקומו בשלום. גם ש"י עגנון, סיפר על האירוע במכתב לשלמה זלמן שוקן: **אודיעהו כי האסון הנורא לא פגע בנפשותינו. רק הבית אשר ישבנו בו התמוטט, והעירייה צוותה לצאת מדירתו במשך עשרים וארבע שעות, מפני הסכנה."****

גם בשאר הארץ נגרמו נזקים רבים. ביריחו התמוטטו מספר בתים, ונהר הירדן נחסם ליממה בעקבות התמוטטות מצוקי החוואר שבגדותיו. גשר אלנבי נפגע קשות. שכם סבלה אבדות כבדות ברכוש ובנפש, 60 הרוגים ו-474 פצועים. במסגרת סיוע לנפגעים, אירגן מאיר דיזנגוף, למחרת הרעידה, שיירת משאיות לחם מתל אביב ומיפו לעזרת התושבים בשכם, דבר שעורר התפעלות בקרב העיתונות הערבית, וטענה נגד המוסלמים בארץ שלא נחלצו לעזרת אחיהם המוסלמים כמו שהיהודים עשו. לדברי "הצפירה": "בכל העיר אין אף בית אחד שלא ניזוק מהרעש". הרס רב ואבידות בנפש נגרמו גם ברמלה, לוד ובטבריה. נתון מעניין הוא שבקרב היהודים בארץ לא נהרג איש, דבר ששימש גורמים דתיים שונים לראות בכך "אצבע אלוקים".

המהנדסים הבריטים שמו לב שמבנים ירושלמיים ותיקים אשר חוזקו באמצעות עוגני מתיחה (מוט ברזל העובר דרך המבנה ומעוגן באמצעות אומים גדולים משני צדדיו) לא התמוטטו. לפיכך חייבו השלטונות הקמת בתים חדשים משולבים בקורות ברזל ("רלסים") או עוגני מתיחה כתקן לשמירה על המבנה מפני רעידות אדמה. בסיוורים ניתן להבחין בעוגני מתיחה אלה עד היום. שיפוצים שהחל המופתי לערוך במבני הר הבית הואצו בעקבות הרעש, ואחד הבולטים שבהם, אותו ניתן לראות עד היום הוא חיפוי כיפת מבנה 'כיפת הסלע' באריחים מוזהבים, מה שהעניק למבנה את הכינוי 'כיפת הזהב'.

בברכת שבת שלום ומבורך – חגי עמיצור

<https://lp.vp4.me/fw3x>

לקבלת הדף במייל היכנסו לקישור

office@noam-haaretz.com : דוא"ל 054-9938399

לטיולים והרצאות לטייל בעיניים יהודיות' בהדרכת ד"ר חגי עמיצור . טלפון :